

21.10.2019

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: Valiokunnan lausuntopyyntö 17.10.2019

MIELI ry:n lausunto

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt MIELI Suomen Mielenterveys ry:ltä (entinen Suomen Mielenterveysseura) asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle julkisen talouden suunnitelmaksi ja valtion talousarvioksi vuodelle 2020 teemasta sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden parantaminen, mukaan lukien mielenterveys- ja päihdepalvelut.

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2020-2023

MIELI ry tukee vahvasti hyvinvoinnin lisäämisen asettamista pääministeri Rinteen hallituksen ohjelman talouspolitiikan päämääräksi. Hyvinvointia ei voi olla ilman mielenterveyttä, sillä mielenterveys on yksi hyvinvoinnin perusehdoista.

Mielenterveyden häiriöt ovat väestössä yleisiä. Yksi neljästä sairauslomapäivästä on mielenterveysperusteinen, ja puolet työkyvyttömyyseläkkeistä johtuu mielenterveyden häiriöistä. Mielenterveyden häiriöiden kustannukset ovat OECD:n arvion mukaan vuositasolla 11 miljardia. Oikea-aikaisilla ja vaikuttavilla mielenterveyttä tukevilla toimenpiteillä voidaan saavuttaa merkittävää julkisen talouden kustannussäästöä. Mielenterveyspalveluihin sijoitettu pääoma maksaa tutkimusten mukaan itsensä takaisin moninkertaisesti, koska sairausetuuksien käyttö vähenee, työnantajien sairauspoissaolokustannukset vähenevät ja terveydenhuollon muu käyttö vähenee.

MIELI ry:n näkemyksen mukaan monet julkisen talouden suunnitelman sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lisäpanostukset tukevat suomalaisten mielenterveyttä. Perusturvan ja lapsiperheiden aseman parantamisella tulee olemaan myönteisiä mielenterveysvaikutuksia. YTHS:n toiminnan laajentaminen ammattikorkeakouluihin ja paperittomien henkilöiden oikeus välttämättömiin terveyspalveluihin vahvistavat myös mielenterveyspalveluja näissä ryhmissä, joilla on tavanomaista suurempi mielenterveyspalveluiden tarve.

Terveydenhuollon kasvustrategian osalta MIELI ry haluaa kiinnittää valiokunnan huomion siihen, että **merkittävimpiin kansanterveyden uhkaan, mielenterveyden ongelmiin, ei suunnitella hallituskauden aikana panostusta kansalliseen osaamiskeskukseen**. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että mielenterveyden häiriöt ovat yhä keskeisempi sairausryhmä työkyvyttömyyden aiheuttajana. Lausunnoilla olevan kansallisen mielenterveysstrategian luonnoksessa esitetään mielenterveystyön tietopohjan vahvistamista.

MIELI ry pitää perustason palveluiden vahvistamista perusteltuna myös mielenterveyspalveluiden osalta. Yleisyydestään ja merkittävyystään huolimatta mielenterveyden ongelmissa avun saatavuuteen ja laatuun liittyy perustasolla merkittäviä

21.10.2019

haasteita. Tavanomaisiin mielenterveyden häiriöihin, kuten masennustiloihin, ahdistuneisuushäiriöihin ja päihdehäiriöihin, tulisi olla tarjolla vaikuttavaa hoitoa perusterveydenhuollossa kaiken ikäisille. Erityisen hankala tilanne on lasten ja nuorten osalta, joiden kohdalla perustasolla on merkittävä osaamisvaje ja tämän seurauksena liiaksi erikoissairaanhoidon ja muihin erityispalveluihin painottunut palvelujärjestelmä. Yhä suurempi osa ikäryhmästä on psykiatrisen erikoissairaanhoidon potilaana, mitä ei voida pitää toivottuna kehityksenä. Toimivan porrastuksen puuttuminen lasten ja nuorten mielenterveysongelmien hoidossa on poikkeuksellinen ilmiö suomalaisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa, joka yleensä perustuu porrastettuihin hoito- ja palveluketjuihin.

Tavallisimpien peruspalveluissa hoidettavien mielenterveyden häiriöiden (mm. masennus- ja ahdistuneisuushäiriöt) Käypä hoito -suositukset suosittelevat lääkehoidon ja psykososiaalisten hoitojen yhdistelmää vaikuttavimpana hoitomuotona. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto (PALKO) on linjannut suosituksessaan 1.11.2018, että vaikuttaviksi todetut psykoterapiat ja psykososiaaliset hoito- ja kuntoutusmenetelmät kuuluvat mielenterveys- ja päihdehäiriöissä terveydenhuollon palveluvalikoimaan osana tavoitteellista hoitoa ja kuntoutusta niiden kaikissa vaiheissa

Käytännössä mielenterveyden häiriöiden hoito koostuu peruspalveluissa usein lääkehoidosta ja tukikeskusteluista terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. On yleistä, että keskusteluapu ei pohjaudu mihinkään tiettyyn vaikuttavaksi todettuun menetelmään. Vaikuttavan, näyttöön perustuvan keskusteluavun piiriin pääsyä voi joutua odottamaan pitkään. Usein potilas jää pitkälti lääkehoidon varaan. Terapiatakuuta koskeva kansalaisaloite tarttuu tähän epäkohtaan. Sen tavoitteena on turvata peruspalveluissa nopea pääsy vaikuttavaksi todettuun lyhyeen psykoterapeuttiseen hoitoon. Kansalaisaloite luovutetaan eduskunnan käsittelyyn 22.10.2019.

MIELI ry katsoo, että **terapiatakuu tulisi panna toimeen kansalaisaloitteen mukaisesti osana hallituksen julkisen talouden suunnitelmaa**. Todennäköisesti terapiatakuun toimeenpano kannattaa käynnistää alueellisista kokeiluista, joiden arvioinnin pohjalta terapiatakuu voi levitä asteittain koko maahan.

MIELI ry toteaa, että talouden suunnitelmassa mainittu poikkihallinnollinen mielenterveysstrategia muodostaa tärkeän askeleen suomalaisten mielenterveyden edistämiseksi. Strategian lausunnoilla oleva luonnos luo hyvän pohjan mielenterveyden edistämiseksi läpi elämänkulun, erityisesti lasten ja nuorten arjessa. Strategia painottaa mielenterveyden haasteissa voimavarojen vahvistamista, ongelmien ehkäisyä ja varhaista apua. Kustannusvaikuttavin mielenterveystyö tapahtuu ennen häiriöiden syntymistä, joten MIELI ry pitää ensiarvoisena, että merkittävä osa mielenterveysstrategian toimeenpanoon varatusta määrärahasta ohjataan asetuksella monitoimijaiseen edistävään ja ehkäisevään työhön. Määrärahan ohjaaminen pelkästään kuntien korjaavaan työhön vakiinnuttaisi vinoutunutta resurssien jakoa ja estäisi palvelujärjestelmän kehittymistä kohti varhaista vaikuttavaa apua. Panostukset mielenterveyttä edistävään ja häiriöitä ehkäisevään työhön vähentävät kustannuspainetta palvelujärjestelmässä.

MIELI ry:n näkökulmasta mielenterveyspalvelujen kehittäminen peruspalveluissa tulee kiinnittää osaksi peruspalvelujen kehittämisen muuta kokonaisuutta sen välttämiseksi, että mielenterveyspalvelut kehittyisivät erilliseksi sektorikseen peruspalvelujen sisällä. MIELI ry katsoo, että peruspalveluiden ammattilaisten osaamiseen kuuluu kiinteänä osana mielenterveyden oireiden varhainen tunnistaminen, häiriöiden diagnosointi, niiden hoito ja hoidon seuranta. Edelleen peruspalveluiden ammattilaisten tulee osata hoitaa potilasta kokonaisvaltaisesti hyödyntäen moniammatillista ja -alaista yhteistyötä ja tunnistaa potilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen tilanteen vaikutukset hänen

21.10.2019

terveyteensä. Perusterveydenhuollon ammattilaisten osaaminen vaihtelee tältä osin, eivätkä peruspalvelujen toimintakäytännöt tue kokonaisvaltaista työtettä ja monialaista yhteistyötä. MIELI ry katsoo, että tarvitaan systemaattista täydennyskoulutusta ammattilaisten osaamisen vahvistamiseksi ja toimintakäytäntöjen kehittämiseksi. **Edistävän ja ehkäisevän työn osaamista tulee tukea perustamalla vaikuttavan edistävän ja ehkäisevän työn työkalujen digitaalinen tietovaranto.** Tätä työtä on jo aloittanut LAPE-ohjelman Kasvun tuki -hanke

Valtion talousarvio vuodelle 2020

Hallitus esittää 60 miljoonan euron suuruisen määrärahan vuodelle 2020 peruspalveluiden saatavuuden turvaamiseen mm. hoitotakuulla sekä sovittamalla yhteen asiakkaan polkua sosiaalipalveluiden ja terveyspalveluiden kesellä. **MIELI ry pitää ensiarvoisen tärkeänä, että perusterveydenhuollon tulevaan hoitotakuuseen sisältyy myös takuu vaikuttavasta psykoterapeuttisesta hoidosta.** Määrärahalla toteutettavia alueellisia valtionavustushankkeita tulee velvoittaa kehittämään myös mielenterveyden häiriöiden perustason hoitoa ja lyhyiden psykoterapeuttisten hoitojen saatavuutta perustasolla. Valtionavustuksen turvin toteutettavissa hankkeissa tulee ottaa huomioon mielenterveyspalvelujen moniammatillisuus ja monitoimisuus, mukaan lukien kansalaisjärjestölähtöiset palvelut. Hankkeissa tulee pyrkiä saumattomaan monitoimijuuteen ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Lisäksi on varattu 10 miljoonan euron määräraha vuodelle 2020 kansallisen, poikkihallinnollisen mielenterveysstrategian valmisteluun. Nyt lausuntokierroksella oleva strategia tulee valmistumaan vuoden vaihteeseen mennessä, joten määräraha on syytä ohjata strategian toimenpanoon valmistelun sijaan. Toimeenpanon tulee tukeutua tulevan mielenterveysstrategian painopisteisiin. **Määrärahan käytössä on asetuksella erityisesti syytä kiinnittää huomiota mielenterveyttä edistävään ja palvelutarvetta ehkäisevään työhön,** jonka vaikuttavuudesta ja kustannusvaikuttavuudesta on vahvaa näyttöä. Näin luodaan kokonaisvaltainen mielenterveystyön kehittämiskokonaisuus, jossa palveluiden tarvetta ehkäistään mielenterveysstrategialle osoitetulla määrärahalla (10 milj.) ja palveluita kehitetään peruspalveluiden saatavuuden ja yhteensovittamisen kehittämiseksi osoitetulla määrärahalla (60 milj.). MIELI ry pitää tärkeänä, että mielenterveyden edistämiseen, ongelmien ehkäisyyn ja varhaiseen apuun suuntautuu riittävästi varoja.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen esitetään 10 miljoonan euron suuruinen määräraha, jolla toteutetaan lapsiperheiden tukemiseksi hyvinvointia edistäviä sekä ongelmia ehkäiseviä ja korjaavia toimia (momentti 33.03.31). Tavoitteena on madaltaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saamisen kynnyistä sekä parantaa oikea-aikaisuutta ja saatavuutta osana peruspalveluja. Peruspalvelujen tasolla on osaamisvajetta sekä lapsiperheiden mielenterveyttä edistävän, ongelmia ehkäisevän että perustason korjaavan työn osalta. **Lasten ja nuorten mielenterveysongelmien merkittävyyden takia MIELI ry pitää esitettyä määrärahaa alimitoitettuna ja esittää sen korottamista.**

Kouluikäisten ongelmana on lasten ja nuorten perustason palvelujen pirstoutuminen koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon ja muuhun opiskeluhoitoon. Pirstoutuneen järjestelmän valmiudet hoitaa tavanomaisia mielenterveyden häiriöitä moniammatillisesti lasten ja nuorten arkiympäristöissä ovat riittämättömät, mikä johtaa lasten ja nuorten kasautumiseen erikoissairaanhoidon.

21.10.2019

Yksittäisillä paikkakunnilla on toteutettu onnistuneita kokeiluja, joissa koulujen oppilashuollon henkilökuntaa on koulutettu toteuttamaan vaikuttavia ja varhaisia psykoterapeuttisia interventioita. Näitä interventioita olisi tärkeä levittää laajemmin koko maahan. On tärkeää tunnistaa, että nykyinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki ei määritä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtäväksi sairauksien, mukaan lukien mielenterveyden häiriöiden, hoitoa.

Useilla paikkakunnilla koulujen oppilashuollon henkilökuntaa on vahvistettu siten, että koulu yhteisössä työskentelee psykiatrinen sairaanhoitaja tai nuorisotyöntekijä. Tästä työstä on saatu myönteisiä kokemuksia, ja kokeiluista olisi tärkeä saada laadukasta arviointitietoa.

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) on levittänyt ja juurruttanut perhekeskummallin mukaista toimintaa koko maassa. Tämä parantaa peruspalvelujen toimivuutta lapsiperheiden tukena vahvistamalla eri toimijoiden yhteistyötä ja palvelujen yhteensovittamista. Osana LAPE-muutosohjelmaa on koulutettu ammattilaisia myös peruspalveluissa käyttämään valikoitua joukkoa vaikuttavia työmenetelmiä (Lapset puheeksi, Voimaperheet, Ihmeelliset vuodet ja Monimuotoinen perheterapeuttinen työskentely). **Vuonna 2020 on syytä jatkaa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa aloitettua vaikuttavien työmenetelmien juurruttamista kentälle.** Juurruttamisessa tulee priorisoida vaikuttaviksi osoitettuja työmenetelmiä ja Itsenäisyyden juhluvuoden rahaston (Itlan) tuottamia arviointeja lasten ja nuorten mielenterveyttä tukevien työmenetelmien vaikuttavuudesta. Erityisesti tulee tukea hankkeita, joissa levitetään ja juurrutetaan peruspalveluihin soveltuvia, vaikuttaviksi todettuja varhaisia menetelmiä vanhemmuuden ja lasten tukemiseksi sekä varhaiskasvatukseen, kouluympäristöihin että terveyskeskuksiin.

Yhteenveto

MIELI ry pitää poikkihallinnollisen mielenterveysstrategian toimeenpanoa keskeisenä julkisen talouden suunnitelman hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelmassa olisi hyvä ottaa huomioon se, että mielenterveystoimet avaavat merkittäviä mahdollisuuksia nostaa työllisyysastetta. Pelkästään terapiatakuun on arvioitu siirtävän noin 7000 henkilöä vuosittain etuuksista työelämään.

Hallituksen talousarvioesityksessä on sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa varattu yhteensä 97 miljoonaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeisiin (momentti 33.60.39) sekä 10 miljoonaa lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi (momentti 33.03.01).

Sosiaali- ja terveydenhuollon merkittävimpiä kipupisteitä on perustason varhaisen ja vaikuttavan avun puuttuminen mielenterveyden ongelmissa. Useat selvitykset ja tutkimukset puoltavat mielenterveysosaamisen vahvistamista perustasolla.

Perustason mielenterveyspalveluiden kehittämisen ohella on olennaista toteuttaa mielenterveyttä edistävää ja mielenterveydenhäiriöitä ehkäisevää työtä arkiympäristöissä, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja työpaikoilla. Mielenterveyttä edistävä työ on tutkitusti kustannusvaikuttava.

MIELI ry arvioi, että hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2020 sisältää kohtuulliset resurssit mielenterveyspalvelujen kehittämiseksi sekä osana peruspalvelujen saatavuuden turvaamista että kansallisen mielenterveysstrategian toimeenpanoa. MIELI ry pitää lapsi- ja perhepalvelujen kehittämiseen esitettyä määrärahaa (momentti

21.10.2019

33.03.01, 10 miljoonaa) riittämättömänä ottaen huomioon lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluiden lähes täydellisen puuttumisen ja mittavan kehittämistarpeen. Määräraha tulisi ensisijaisesti kehittää osaamista lasten ja nuorten arkiympäristön perustason palveluissa.

Lausunnoilla oleva mielenterveysstrategian luonnos kattaa tasapainoisesti edistävän ja ehkäisevän työn sekä korjaavat palvelut, mutta talousarviossa mielenterveysstrategian määräraha sijoittuu kuntien järjestämän sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuuteen. Mielenterveysstrategian määräraha tulee merkittävältä osin suunnata mielenterveyttä edistävään ja mielenterveyden häiriöitä ehkäisevään työhön, koska sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämiseen on erillinen määräraha.

Mielenterveystyön kehittämiseen suunnattu valtionavustus tulee voida suunnata kuntien lisäksi myös sosiaali- ja terveysalan järjestöille ja asiantuntijaorganisaatioille. Edellisellä hallituskaudella tehty kärkihanketyö osoitti, että sosiaali- ja terveysalan järjestöjen ja julkisen sektorin yhteinen kehittämistyö tuottaa hyviä tuloksia ja että järjestöt ovat asiantuntevia, nopeita ja kustannustehokkaita kehittämistyön toimijoita. Valtionavustusten suuntaaminen myös järjestöjen käyttöön mahdollistaa kärkihankkeiden kaltaisen yhteistyön, jossa järjestöt tuovat osaamisensa kuntien ja sairaanhoitopiirien (tulevien maakuntien) kehittämistyön käyttöön.

Lausunnon kirjoittamiseen ovat osallistuneet kehitysjohtaja Kristian Wahlbeck ja MIELI ry:n johtava asiantuntija Meri Larivaara.

Kunnioitavasti,

Sari Aalto-Matturi
Toiminnanjohtaja

sari.aalto-matturi@mieli.fi

Jakelu

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta